

#SPELMAN 2040 SCENARIO 3:

ALLT ÄR LÄNGRE BORT MEN NÄRA

Året är 2040 och klimatkollapsen har gjort elektronik dyrt. Nästan ingen har en mobiltelefon längre och streamad musik är borta. Spelmannen har pratat med Sara Parkman, Kjell-Erik Eriksson och Magnus Gustafsson om läget.

VI SITTE VID den öppna spisen och pratar om hur det var åren just före klimatkollapsen. Då talade man om »flygskam« och lovade varann att sluta flyga. Nu längtar man ju efter att resa, säger **Sara Parkman** från sin fätölj.

– Det är lyx när man åker iväg någongång. Och det är svårt att ha anhöriga långt borta, mina föräldrar bor i Härnösand, 45 mil härifrån. Men man stannar längre när man är där.

Katten Svea sträcker ut sig på mattan nedanför Saras fötter.

Det är fint här i Ställberg. Jag har stannat till i Bergslagen ett tag på en längre resa i trakten. Nu besöker jag konstnärskollektivet som bor runt Ställbergs gruva som kreativt centrum. Sara har varit här sedan starten, hon köpte huset sommaren 2020 när hon var 31 år och började genast renovera när man ändå inte kunde resa nånstans. Det är ganska rätt väder såhär i början av hösten och skönt med en brasa.

Eller, klimatkollaps förresten. Egentligen var det ju en kollaps för ekonomin. Fossilt bränsle och batterier blev för dyrt för de flesta vanliga människor. Datorer finns dag mest hos myndigheter och storföretag, men inte så mycket annars. För åtminstone åtta år sedan skrotade jag min sista smartphone. Telefoner finns utplacerade i kommunerna och man bokar tid för att låna dem.

En positiv effekt av skärmdöden var att människor fick tillbaka musiken som en mänsklig relation, reflekterar Sara. Hon drar paralleller till coronapandemin i början av 20-talet som gjorde klart att kriser drabbar somliga

personer och grupper hårdare, beroende på vad man har för livsmönster.

– Jag som tycker om att uppleva musik live saknar inte konsumtionen av musik. Jag var inte så intresserad av det streamade, fast det var ett bra sätt för mig att nå ut och jag tycker om att lyssna på musik. Men det är att möta andra människor som är musiken för mig.

Under pandemin fick hon tid att tänka på det mellanmännsliga med musicerande, varför hon håller på. När alla signaler från makthavare var att kultur är meningslöst måste man själv komma på meningen, förklarar hon. Sara började plugga teologi det året, något som hon hade tänkt på länge.

– Kyrkofadern Augustinus på 400-talet skrev att han inte förstod varför musiken är en sån kraft i människan – och vi vet fortfarande inte varför musiken har sån kraft. Det är så fascinerande.

Människor levde i ett slit-och-slängsamhälle före krisen, säger hon. Man gjorde en show, sedan skulle man genast göra något nytt, och mata marknaden. Vi blev konsumenter.

– Jag vill inte använda ordet församling, det låter som »sekt«, men jag har varit intresserad av att ta reda på vad som händer om man har ett musicerande ihop med återkommande människor, som en liturgi för musik.

Nedsläckningen har inneburit att fler människor har börjat att vardagsmusicera, som hon kallar det. Kyrkan och Folkets Hus har blivit gemensamma platser igen, som ekade mer tomma under tiden när människor inte behövde dem för sin gemenskap.

För henne personligen innebär för-

ändringen ett skifte för intäkterna.

Förr tjänade Sara pengar på upphovsrätten när hennes musik spelades i olika medier som film, radio och tv. Nu får hon betalt i pengar eller varor som musiker på spelningar i närområdet. Man har fått en tydligare funktion som musiker, som en jordbrukare brukar jorden, säger Sara. Musikern har ett konkret hantverk att komma med.

– Det är kämpigare att vara konsult i en sån här tid!

Hennes musikerliv var redan från början resilient, som hon säger, motståndskraftigt för konjunkturernas svängningar. Hon ville inte lägga alla sina ägg i samma korg och sysslade med flera olika konstnärliga projekt på samma gång. När uppmaningen till studenterna på Musikhögskolan där hon gick på 00-talet var att starta egen firma, bildade hon och två vänner ekonomisk förening. De delade på risk och vinst, ville inte tänka individualistiskt, och satt på möten tillsammans en gång i veckan. Vi har litat på varandra, säger hon. Och konstnärer överlag var ganska förberedda på omställningen från en global låneekonomi.

– Som musiker var man redan så van att trolla med knäna. De flesta har levt i kris, för det har aldrig varit fett att hålla på med det här.

VI SES PÅ Kulturhuset i Stockholm. Det är nära till tågen härifrån och **Kjell-Erik Eriksson** har just varit på det stora internetkaféet som fyller bottenvåningen för att skicka några mejl. Vi är båda på ett av dessa långväga, sällsynta stockholmsbesök.

Kjell-Erik har varit här i två veckor. Nu dröjer det nog till nästa gång, kanske till nästa år. Eller året efter det om det inte är bråttom. Det är dyrt att resa, så det blir många möten och ärenden i stöten.

Medan vi blåser på den rykande svartvinbärsglöggen som vi har betalat för framme vid disken med kontanter ber jag honom beskriva sitt hem i Offerdal i Jämtland. Jo, det är ett rödmålat torp med ladugård och ängstomt där han bor tillsammans med sambon Eva. Ser ni några andra hus omkring eller ligger det i skogen, undrar jag.

– O ja vi ser andra hus, det är nära en by, men huset ligger för sig själv. Och vi har gångavstånd till affären.

Det har ju de flesta idag, eller om man cyklar. Matbussen som kör ut varor är också en stomme i vardagen. Köpcentrumen som byggde sin affärsidé på privatbilismen klappade igen för tioalet år sedan. Hemma hos Kjell-Erik finns det höns och getter, och tillsammans med några andra i byn tillverkar de ost. Även om det går att få tag i varor från andra länder, som parmesan och kaffe, är det dyrt och det är bra att ha en basförsörjning av egna och lokala varor.

På 2020-talet var det många som talade om delningsekonomi och funderade på hur det skulle byggas fram. Sedan föll den saken naturligt på plats när prylarna vi hade förr blev så dyra att köpa och underhålla med batterier och annan teknik. Hur tycker han som musiker att övergången har varit?

– Jag har varit en turnerande musiker, gjort otroligt mycket sånt. På 90-talet hade vi inte heller telefon när vi var iväg utomlands.

Kjell-Erik är liksom jag själv ett barn av tv-åldern. För tjugo år sedan använde vi liksom de flesta internet i arbetet varje dag. Nätet var med oss i fickan. Nu har det blivit något man söker upp när man behöver det.

Han drar sig till minnes ett gammalt Simpsons-avsnitt där Marge bestämmer sig för att gå emot tv-företagen och barnen springer ut på gatan och leker istället för att sitta inne och titta på tv. Det framställdes ganska romantiserat.

Blev det som i tv-serien?

– Jo, men faktiskt. Vi bor närmare varann idag, tycker jag. Vi har mer kontakt med våra grannar och umgås när det inte finns en skärm i varje hand. Och musiken finns ju kvar, jag spelar på begravingar och bröllop. Bröllopsmu-

siken, cermonimusiken, är densamma som för 150 år sedan.

Men omställningen har också medfört att han nu som 69-åring har fått förfrågan om annan musik nu när folk inte kan spela upp en spellista från nätet. Kjell-Erik liknar det vid hur spelmännen före Zorns uppspelningar och folkmusikinsamlingen på 1800-talet ofta spelade modernare låtar.

– Vi har fått börja spela annan musik, när vi förut kunde vara nischade och spela bara jämtlåtar, till exempel. Vi måste möta de andra. Och den invandrade musiken hörs mycket mer idag också när musiker träffas där man bor och lär oss av varandra. Det är inte så separerat.

En liten tid på 1990-talet upplevde Kjell-Erik som medlem i grupper som Hoven Droven och Triakel att det gick att tjäna pengar på cd-skivor. Sedan blev skivan länge »ett ganska dyrt visitkort för att få spelningar«, som han säger, innan ekonomin för tekniken att lyssna på musik blev svåråtkomlig för de flesta och långväga turnéer ovanliga.

Som de flesta andra har han ett lokalt elverk till huset med solceller och vindkraft i trädgården, men där finns också en ovanlighet: en inspelningsstudio i ett hus på gården. Där jobbar Kjell-Erik med inspelad musik, fastän den sedan sprids i mycket blygsam skala. Ibland kommer folk bara för att lyssna. Tekniken för att sprida musiken rör på sig. Kanske kommer den tillbaka i någon form. Vi människor är uppfinningsrika och löser det, tror han.

– Jag saknade studioarbetet för mycket, så en studio måste vi ha. Att spela in är roligt!

Kjell-Erik tycker om att lyssna på

gamla arkiv och att spela in andra spelmän. Han har också intervjuat sina släktingar. För honom var det viktigt att fortsätta bevara ljudmiljöer.

– Det är inte lika enkelt som förr. Man kan få vänta ett halvår på någon komponent ibland, som på 1960-talet när de beställde hem en singel från USA.

Redan på streamingtiden hade Kjell-Erik börjat att lyssna på vinylskivor igen. Han gillade sättet att läsa på konvoluten samtidigt som man lyssnade, och kallar sig för »en notorisk musiklyssnare i alla genrer«.

– Nu kommer det folk hit ibland och vi lyssnar på skivor tillsammans. Det är ett helt annat sätt att lyssna på.

På samma vis finns det några i byn som har tv. De prioriterar det. Man träffas där om det är något särskilt man vill se.

Som Simpsons?

Han skrattar. Jo, det blir ett sånt avsnitt mellan varven.

LIVET I BYN Genestorp i Värends Nöbbele, fyra mil öster om Växjö, har alltid inneburit att leva i två världar, förklarar **Magnus Gustafsson**; den långsamma världen på landet, och den snabba rörliga världen därute. När han var vice vd för Musik i Syd, det musikaktiebolag som på 2020-talet drev flera stora scener, hade nationella uppdrag, drev folkmusikarkivverksamhet genom Smålands Musikarkiv, och vid sidan av Svenska kyrkan var Sveriges största arbetsgivare för frilansmusiker med tretusen konserter om året, förväntades han långpendla flera gånger i veckan.

– Ett av Musik i Syds kontor var placerat i Malmö tjugo mil från Växjö. Till

Stockholm är det nästan femtio mil. Efter corona och med klimatfrågan blev det en annan situation, men innan det förväntades man resa långt en eller två dagar i veckan. Det blev ett enklare liv när folk återvände till landsbygden och måste hitta det som de behöver här utan att resa så mycket.

Solen strålar ner på tältduken som skyddar oss från julihettan. Borta vid kaféborden övar några på en låt, de tar om och härmar efter, bit för bit.

Nu som 85-åring var det länge sedan som han lämnade jobbet på Musik i Syd, men som spelman och arrangör har hans kunskaper och långa perspektiv fortsatt att ha betydelse, inte minst här på Korröfestivalen. Jag ber honom beskriva den historiska utvecklingen under hans tid som han ser den.

Magnus var ordförande i det konstnärliga rådet för Musikverket som fördelade fria medel till musiklivet, framför allt till musiker, men även till arrangörsprojekt och annat. På den tiden

inre konkurrens. På folkhögskolorna fanns fler utbildningsplatser än det fanns elever, även på festivaler fanns en mättnad för publiken. Allt detta var knutet till de möjligheter som fanns att försörja sig på musiken.

Utbudet ledde till att det inte fanns avsättning för alla de här utbildade musikerna, förklarar han. Det som blev kvar idag är någonting som är helt annorlunda men ändå liknar lite hur incitamentet såg ut en gång i tiden, med en sorts olika kreativa centra här och var istället för formellt organiserade skolor och institut i storstäderna. Folk har inte möjlighet att resa som vi en gång gjorde, och musiken är inte knuten till organiserade system.

– Utan att romantisera det för mycket så har det varit som att en cirkel sluts. Det finns ett mer mellanmänniskt perspektiv idag, när man inte söker pengar från stora riksomfattande ordningar.

Den långsamma världen, menar han, innebär i mycket en återgång till hur det

ståelse både för polsketyper och sociologiska förutsättningar i historien. Nu frågar jag honom om han ser några likheter i musikmiljöerna mellan 2040 och en tid som 1740, för trehundra år sedan.

Magnus refererar till den brittiske kulturhistorikern Peter Burke som talade om »den lilla traditionen», en oral miljö av traderad musik och berättande. Nu liksom för trehundra år sedan finns behov av musik till vissa funktioner i vardagen, i årscykeln, under livet, säger Magnus. De som kan tillhandahålla musiken kan delvis leva på sådana uppdrag.

– Behovet av levande musik har förstås ökat sedan tekniken för inspelad musik försvann. Vi såg snabbt en återgång till en mindre ekonomi där man spelar i lokala sammanhang, och jag tror också att vi kommer att se en återgång från det som Per Gudmundson började tala om på 1980-talet som medietraderande, alltså där musiker lärde sig repertoar och stil från inspelningar

»Det finns ett mer mellanmänniskt perspektiv idag«

fungerade kulturekonomin på ett mer övergripande plan. Samverkansmodellen där olika offentliga aktörer på ett nationellt och regionalt plan finansierade kulturlivet tillsammans hade dock sedan länge urholkats. Då var han orolig och bekymrad över det organiserade systemet, minns han.

– Vi befann oss 2020 i ett avslutande läge på något som började utvecklas med 1974 års kulturpolitik. Det hade varit uppbyggnaden av ett musikaliskt och kulturellt ekosystem som gav förutsättningarna för den typen av verksamhet som jag har jobbat med, arrangörsstöd, bidragsgivning till artister, och så vidare. Den starkaste vågen i mitten av 70-talet hade redan sköljt över i mitten av 80-talet. 2020 befann vi oss i den absoluta slutfasen av den kulturpolitik som en gång startade i mitten av 70-talet.

Magnus fortsätter på sin tankegång.

– Mycket av det ursprungliga som fanns i folkmusikvågen på 1970-talet hamnade på de högsta utbildningarna, musikhögskolorna, och antalet arrangörer exploderade på 80-talet. I slutet av 90-talet började man märka av en

var en gång i tiden när han valde att slå sig ner i sin by, i slutet av 70-talet. Det spontana musicerandet som uppstår när man befinner sig på ett ställe har kommit tillbaka, inte som när man hade bil att man spelade med utvalda och organiserade medmusikanter. Kulturen differentieras också när man har mindre tillgång till samma upplevelser över hela riket och världen. Han tycker däremot inte att något tyder på att det konstnärliga hantverket får lägre kvalitet för att musiker är mer lokala idag.

– Att det kostar 15 000 kronor för en bussbiljett till Stockholm känner jag igen. Så var det på 70-talet, när man någon gång om året fick ett speljobb eller föreläsningssupdrag var det ett stort projekt som man fick lägga egna medel på.

Jag berättar om besöket hos Sara Parkman i Ställberg för nära ett år sedan. Det har dröjt mellan resorna.

För fyrtio år sedan, i början av 2000-talet, ledde Magnus en kurs på Högskolan i Dalarna och Musikhögskolan i Stockholm som hette »Folkmusik i Norden». Jag gick den kursen och för mig grundlade den en systematisk för-

istället för direkt från levande källor.

Finns det något som han saknar från förr som är annorlunda idag, frågar jag.

Han fördelar den sista slurken kaffe från termoserna i våra två muggar och funderar en stund.

– Den fantastiska dynamik som fanns i vågen av festivaler och utbildningar är roligt att ha varit med om. Jag minns hur det var de första åren här i Korrö när det dök upp besökare från andra länder. Man såg dem och lade märke till dem. Sedan blev festivalen en riksscenen och internationella besök var vanliga. Nu är långväga gäster sällsynta igen, det blir lite speciellt. ■

Detta var Sofia Lilly Jönssons sista framtidsspaning under rubriken Spelman #2040. Hela serien finns att ta del av på hemsidan spelmansforbund.se.

Skriv gärna till Spelmannen och kommentera framtidsvisionen.

Är detta vår framtid eller har du egna tankar kring spelmansrörelsen tjugo år framåt i tiden?